

dir les *branques dels tarongers*, etc. (Miramar de Gandia, 1962, i passim). En el Nord valencià, ben vivaç, fins a la mateixa ratlla fronterera, i sovint amb valor collectiu: havia estat sempre de gran renom en el terme de Portell de Morella *el Pi (de) la Branca*, nom que m'explicaven «perquè tenia més ramada que *tróηka*» (1961).

L'oc. *branca* i el fr. *branche*, del mateix sentit que el nostre, no són mots menys generals i antics. Des del romànic degué passar al basc (en una forma igual a l'oc.-cat.), on no ha tingut mai ús general, però hi apareix ací i allà, sobretot en accs. secundàries: en alguns pobles del NE. de Biscaia (Markina, Lekeitio) és «rama gruesa» arqueada, inclinada al suelo», a Izpaster (4 kms. més enllà) («cuernos arqueados» (Azkue): en aqueixos punts el basc li ha donat la forma *baranga* (segons s'ha d'esperar en fonètica basca), i en algunes valls del dialecte alt-navarrès (estenen-se fins al SE. del Labort-Ainhoa) és «árbol bravio»; tot al llarg de la costa, a un costat i altre d'Ondarrabia (des del Labort fins a Biscaia), li han conservat els mariners la forma *branka* «proa de un buque», que ja es troba en un escriptor tan pur i conservador com Axular (S. XVII).

Per a l'etimologia té gran importància l'it. *branca*, que ha estat sempre pròpiament la 'grapa' o 'pota' d'una fera, i ha tingut alguns altres usos afins, més amples o figurats (algun cop 'ganxo', d'on l'aplicació especial «la masse des chaînes d'une galère, à laquelle on attache les forçats», que ens documenten diversos diccs. i fonts de 1607, 1623, 1705); és un mot que coneixia i usà algun cop, fins en el seu castellà, Cervantes (*La Española Inglesa*, fº 93r). Altrament per aquest costat el mot sobreix molt dels límits de la llengua literària, cap a terres romàniques més llunyanes: engad. *brauncha* (no limitat allí dins les valls reto-romàniques) i roms. *brâncă* 'braç', 'pota', 'peu'. mot també d'ús general (p. ex. *a se suî pe brânci* «grimper à quatre pattes»).

Aquest és segurament el significat etimològic, almenys en el sentit que es tractà primitivament d'un gran membre del cos d'un animal aplicat després al gran membre del cos d'un arbre, segons una comparació ja encunyada i frase feta, usual en el món italià i europeu des d'abans de la nostra era, car Varró ja «pedes cruraque arborum ramos appellat, caput stirpem atque caudicem» ['anomena peus i cames els ramos dels arbres i de la soca en diu el cap', ens fa a saber Aulus Gelli, *Noctes Att.* xvi, 16.3].

El mot, en el seu sentit italo-romanès, és del llatí colloquial abans de la fi de l'Antiguitat car apareix algunes vegades en agrimensors romans; i ja un cop, amb tal caràcter, en un sermó de St. Agustí. El fet de pertànyer fins i tot al romanès mostra que aviat s'havia incorporat al llatí vulgar, però no essent panromànic no hem de creure que li pertangués des de sempre. S'ha trobat no fa gaire algun testimoni ben localitzat del pas d'aquesta arrel als estrats ben conservadors de l'onomàstica pagesa i pagana, com ara el nom *Branicus* d'un home escrit en una inscripció gal-

lo-romana trobada en la zona de Saint-Étienne (SO. de Lió, on passa avui el límit entre les dues llengües romàniques de França, Whatmough, *Dial. of Anc. Gaul*, 83, p. 50).

El prejudici de la procedència cèltica dels elements pre-romans del romànic de les dues Gàl·lies és sobretot el que degué fer que durant força temps els romanistes (Diez, *Wb.*, 63; REW 1271; Wartburg, *FEW* I, 496-8) es mostressin esmaperduts davant aquest element que hom endevinava pre-romà i que no era cèltic. No fou fins cap als anys 1920 que els més penetrants es rendiren a la rectificació que imposava l'existència d'un mot indoeuropeu quasi idèntic, *WRANKĀ (o sigui *uranka*), que restà com a patrimoni comú de les llengües bàltiques i eslaves: lit. *rankà*, letó *ruoka*, paleosl. *rpka* 'mà', que és eslau comú (en rus *ruká*): el sentit 'mà' del paleoslau, és el que es troba pertot, encara que també hi apareix, des d'antic i en la major part de les llengües, el sentit de 'braç' (no estrany al rus i més o menys estès en les llengües bàltiques).

Foren Jud i Jaberg els primers que deixaren ben establerta aquesta etimologia (*Indogermanisches Jahrbuch* IX, 7): ells demostraren, de més a més, que el sentit de 'mà humana', més propi de les llengües balto-eslaves, hagué de passar també al romànic, tenint en compte que *brancada* i *brancone* són mots comuns a tots els parlars de l'Alta Itàlia (llevat només el Piemont i les regions reto-romàniques) amb el sentit de 'embosta'. Aquesta etimologia fou acceptada tot seguit generalment: Kurylowicz en *Mél. Vendryes*, c. 1925, 205ss.; JUHubschmied, *VRom.*, 1938, 26-29; Pedersen, *Litteris* VII, 20-21; Walde-H., s. v. La idea fou de Jud per més que Pokorny m'honorí citant (*IEW*, 1155.39) el meu DCEC I, 509a49-60, com el primer lloc on s'afirmà que el mot no era cèltic sinó pertanyent a la llengua dels *Urnenfelder* o sorotàptic, la doctrina de la qual, com a substrat i llengua de lèxic especialment afí al balto-eslau, és el gran avenç que devem a Pokorny.

A desgrat de tanta evidència, va venir després una discussió sobre si el mot podia tanmateix ésser cèltic. Si Jud mantingué en el seu article fundacional la seva severa i habitual reserva, Hubschmied, en efecte, afirmà que malgrat tot es tractaria d'un mot cèltic continental, entre els que no passaren a les llengües goidelo-britòniques: perquè encara que des del llatí vulgar s'havia trasmès no sols a parlars de l'Alta Alemanya (oberdeutsch *pranke* 'pota') sinó també a l'irl. *braice*, aquest era certament un vell manlleu del romànic (Ernout-M., cf. Kurylowicz). Però Pedersen, home de molta més autoritat celtològica, tot mantenint en l'essència aquesta etim. indoeuropea, s'oposà a la procedència cèltica. Aqueix substantiu pertany a un radical ben conegut en les llengües indoeuropees WRENK/WRONK- amb el sentit de 'arrencar, torçar', d'on certament, després, 'collir, arrencar plantes', i d'ací el verb lit. *renkù, riinkti* 'aplegar, collir, espigolar', *paranká (pa-rankà)* f. 'espigolada' (d'on ve ben segur el rom. *ARRANCARE, ací ARRENCAR); i aques-